

Damian Bara

Katolicki Uniwersytet Lubelski im. Jana Pawła II w Lublinie

ORCID: 0000-0002-2082-2875

damian_bara@op.pl

Sławomir Pilipiec

Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie

ORCID: 0000-0002-8716-3536

slawomir.pilipiec@mail.umcs.pl

Krajowy Rejestr Mediatorów i samorząd zawodowy mediatorów. Droga do profesjonalizacji zawodu mediatora

*The National Register of Mediators and the Self-Government
of Mediators. The Path to the Professionalization of the
Mediation Profession*

ABSTRAKT

Artykuł jest próbą zbadania możliwości zintensyfikowania prac nad profesjonalizacją zawodu mediatora. W perspektywie dalszego rozwoju mediacji w Polsce istotne jest kontynuowanie działań na rzecz profesjonalizacji tego zawodu, w tym wprowadzenie kompleksowych regulacji prawnych, ustanowienie jednolitych standardów szkoleniowych i etycznych oraz promocja mediacji jako efektywnej i wartościowej metody rozwiązywania sporów. Ustawowa regulacja zawodu mediatora, czyli wprowadzenie jednakowych dla wszystkich sposobów nabywania kwalifikacji zawodowych mediatorów może zwiększyć zaufanie do instytucji mediacji jako jednej z najważniejszych form alternatywnego rozwiązywania sporów. Kierunek zmian – jak utworzenie Krajowego Rejestru Mediatorów czy dyskusje nad wprowadzeniem obowiązkowych szkoleń i egzaminów – wskazuje na zmierzanie ku modelowi bardziej sformalizowanemu, zbliżonemu do rozwiązań europejskich. Ważne jest przy tym zachowanie balansu, by nie zatracić kluczowych atutów mediacji, jakimi są elastyczność i dostępność. Ostatnim etapem może być utworzenie samorządu zawodowego mediatorów, w którym mediator będzie osobą zaufania publicznego, a samorząd będzie sprawował pieczęć nad prawidłowym i godnym

wykonywaniem zawodu mediatora. Oczywiście profesjonalizacja nie powinna oznaczać nadmiernego ograniczenia liczby mediatorów czy utrudnienia dostępu do zawodu dla osób kompetentnych.

Słowa kluczowe: mediacja; mediator; Krajowy Rejestr Mediatorów; samorząd zawodowy mediatorów

WPROWADZENIE

Konflikt¹ jest nieodzownym elementem relacji międzyludzkich i towarzyszy każdemu człowiekowi niemalże na każdym etapie życia. W słowniku psychologii wskazuje się na następującą definicję: „konflikt (z łac. *conflictus* – zderzenie), jest to antagonizm, kolizja, zatarg, spór, w którym niezgodności lub sprzeczności interesów towarzyszą emocje (gniew, upór)”². Aktualne regulacje prawne umożliwiają jego rozwiązywanie zarówno w drodze postępowania przed sądem powszechnym, jak i polubownie. Postępowanie sądowe cechuje się określonym formalizmem, co nie zawsze stwarza dogodne warunki dla stron, w których osiągnięte porozumienie pozwoli trwale rozwiązać konflikt przy jednoczesnym zachowaniu pozytywnych relacji, władcze bowiem orzeczenie sądu powszechnego stanowi niejako emancypację przymusu państwowego. Dlatego też istotną rolę w tym procesie odgrywają pozasądowe formy rozwiązywania sporów, których istotą jest wypracowanie przez strony obopólnie akceptowalnego porozumienia przy jednoczesnym wsparciu postronnej osoby trzeciej³.

Alternative dispute resolution (ADR) oznacza ruch alternatywnego rozwiązywania sporów. Za wspólne cechy ADR E. Gmurzyńska i R. Morek uznają „udział niezaangażowanej po żadnej ze stron osoby trzeciej, brak formalizmu, prymat rzeczywistych interesów stron sporu nad dogmatyką prawną oraz bezpośredni udział i konstruktywne współdziałanie między stronami sporu”⁴. Problematyka mediacji rozumianej jako jedna (najważniejsza) z form alternatywnego rozwiązywania sporów jest przedmiotem analiz zarówno teoretyczno-prawnych, socjologiczno-prawnych, jak i innych nauk społecznych zajmujących się opisem różnych metod rozwiązywania konfliktów. Już w latach 90. A. Korybski zauważył, że opis

¹ Trudno w literaturze znaleźć jedną, uniwersalną definicję terminu „konflikt”, w zależności bowiem od takich czynników jak dziedzina prawa, grupa społeczna czy religijna konflikt może mieć różne znaczenie. Najczęściej wskazuje się, że konflikt to spór co najmniej dwóch jednostek, które są względem siebie zależne w jakimś zakresie, tzn. uznają, że ich cele bądź interesy są sprzeczne, co z kolei może prowadzić do wzajemnego przeszkadzania w ich realizacji. Zob. W.W. Wilmoth, J.L. Hocker, *Konflikty między ludźmi*, przekł. M. Hoffner, Warszawa 2011, s. 17 oraz M. Wichłacz, *Konflikt*, [w:] *Leksykon mediacji*, red. M. Cetera, M. Tabernacka, Warszawa 2023, s. 119 i n.

² D. Czyżowska, *Konflikt*, [w:] *Słownik psychologii*, red. J. Siuta, Kraków 2006, s. 126–127.

³ W. Federczyk, *Mediacja w postępowaniu administracyjnym i sądowno-administracyjnym*, Warszawa 2013, s. 21.

⁴ E. Gmurzyńska, R. Morek (red.), *Mediacje. Teoria i praktyka*, Warszawa 2018, s. 29.

i analiza alternatywnych sposobów rozwiązywania sporów poza uzasadnieniem poznawczym ma znaczenie natury praktycznej. U podstaw powstawania ruchu ADR w Stanach Zjednoczonych leżał kryzys systemu sądownictwa państwa demokratycznego⁵. Również współcześnie, szczególnie w Polsce, kryzys sądownictwa może mieć wpływ na rozwój różnych form pozasądowego rozwiązywania sporów w tym mediacji i na holistyczne podejście do problemów prawnych⁶.

W przypadku wystąpienia konfliktu, który przeradza się w spór, właściwe są przede wszystkim sądy powszechne (organy władzy publicznej), jednakże w każdym kraju mniemającym się państwem demokratycznym czy też demokratycznym państwem prawnym jak Polska pojawia się istotna rola innych alternatywnych metod opanowywania sporów⁷. Związane jest to z szerokim rozumieniem definicji wymiaru sprawiedliwości jako jego funkcji polegającej na poskramianiu sporów prawnych, która to funkcja nie jest wyłączną właściwością sądów. Sądy nie mają więc monopolu na opanowywanie sporów. Z oczywistych względów jednym z najpowszechniejszych sposobów jest mediacja. Mediacja wywodzi się od łacińskiego słowa *mediare*, oznaczającego „pośredniczenie w sporze”⁸. Mediację można więc rozumieć jako praktykę rozwiązywania konfliktów, w której osoba niezaangażowana wspiera strony we wzajemnej komunikacji. Pomaga im określić sporne interesy i ułatwia dojście do wspólnie akceptowalnego przez strony konsensusu⁹. Metoda jest dobrowolna, poufna i zasadniczo nie jest sformalizowana. W przypadku konfliktu, który przekształca się w spór prawny, jej celem może być jego zakończenie, w postaci przystąpienia stron do ugody. Strony przy udziale mediatora w wyniku mediacji mogą ustalić zasady zadośćuczynienia, wysokość odszkodowania lub mogą nałożyć na siebie inne obowiązki i zobowiązania prawne. Mediacja jest instrumentem prawnym wykorzystywanym jako antidotum na niewydolność i kłopoty instytucjonalnego systemu rozstrzygania sporów¹⁰.

Celem artykułu jest usystematyzowanie rozważań i wzbogacenie dyskusji toczącej się w doktrynie dotyczącej profesjonalizacji zawodu mediatora. Bezpośrednim

⁵ A. Korybski, *Alternatywne rozwiązywanie sporów w USA*, Lublin 1993, s. 9.

⁶ A. Zienkiewicz, *Holizm prawniczy z perspektywy Comprehensive Law Movement. Studium teoretyczno-prawne*, Warszawa 2018.

⁷ Badania socjologiczno-prawne dotyczące postaw wobec prawa, prestiżu prawa, praktyk prowadzenia sporów potwierdziły teorię Leona Petrażyckiego, że spory prowadzone w sądach stanowią tylko niewielki ułamek („wierzchołek góry lodowej”) codziennych konfliktów rozstrzyganych w sposób nieoficjalny; za M. Fuszara, J. Kurczewski, *Spory i ich rozwiązywanie. Elementy popularnej kultury prawnej*, Kraków 2017, s. 41.

⁸ W. Kopaliński, *Słownik wyrazów obcych i zwrotów obyczajowych z almanachem*, Warszawa 2007, s. 362.

⁹ G. Nordhelle, *Mediacja. Sztuka rozwiązywania konfliktów*, Gdańsk 2010, s. 27. Na ten temat zob. szerzej kompendium wiedzy o mediacji i jej zastosowaniu w różnych dziedzinach stosunków społecznych i prawnych: E. Gmurzyńska, R. Morek (red.), *Mediacje. Teoria i praktyka*, Warszawa 2024.

¹⁰ P. Kłos, *Poufność mediacji, analiza teoretycznoprawna*, Lublin 2021, s. 13.

celem analizy jest więc wskazanie możliwej drogi do jak największej profesjonalizacji zawodu mediatora. Założoną tezą badawczą jest wskazanie, że tylko profesjonalny mediator może zapewnić prawidłowy przebieg postępowania mediacyjnego. Natomiast w ocenie autorów obecnie najlepszą drogą jest ustawowe wdrożenie Krajowego Rejestru Mediatorów i rozpoczęcie dyskusji o następnym kroku, jakim może być samorząd zawodowy mediatorów.

Analiza życia społecznego i doktryny w zakresie profesjonalizacji zawodu mediatora wskazuje na trzy możliwe kierunki zmian statusu prawnego mediatora¹¹. Po pierwsze utrzymanie stanu obecnego, w którym funkcjonują równolegle mediatorzy i mediatorzy stali (umocowani przy sądach okręgowych, na listach prowadzonych przez prezesa sądu okręgowego), czy też funkcjonujący w ośrodkach mediacji, centrach mediacji, stowarzyszeniach mediatorów, często wyspecjalizowanych, takich jak Stowarzyszenie Mediatorów Rodzinnych¹². Po drugie wprowadzenie zmiany odgórnej przez Ministerstwo Sprawiedliwości, w postaci dążenia do profesjonalizacji zawodu mediatora poprzez uchwalenie ustawy i utworzenie Krajowego Rejestru Mediatorów¹³. Obecnie trwa pilotaż programu realizowany przez Ministerstwo Sprawiedliwości¹⁴ oraz procedowany jest projekt ustawy z dnia 16 lipca 2025 roku o mediatorach sądowych, akredytowanych ośrodkach mediacyjnych i Krajowym Rejestrze Mediatorów (dalej: KRM)¹⁵. Po trzecie wydaje

¹¹ Temat profesjonalizacji zawodu mediatora jest szeroko opisywany w literaturze. W ramach Akademickiego Centrum Mediacji ukazały się prace: M. Myślińska, *Mediator w polskim porządku prawnym*, Warszawa 2018; A. Przylepa-Lewak, *Profesjonalizacja zawodu mediatora*, „Studia Prawnicze i Administracyjne” 2017, vol. 21, no. 3. W związku z upływem czasu wydaje się, że temat nadal jest aktualny.

¹² Stowarzyszenie Mediatorów Rodzinnych, <https://smr.org.pl/> [dostęp: 2.09.2025].

¹³ Ze stron rządowych wynika, że „Projekt realizowany był przez Ministerstwo Sprawiedliwości w partnerstwie z czterema Centrami Arbitrażu i Mediacji, które powstały w ramach projektu Centra Arbitrażu i Mediacji, utworzone w ramach konkursu nr POWR.02.17.00-IP.04-00-001/17 oraz nr POWR.02.17.00-IP.04-00-0010/17. Centra Arbitrażu i Mediacji posiadają doświadczenie w zakresie szkoleń z mediacji, w tym szkoleń mediatorów, co pozwoliło na powierzenie im w ramach projektu realizację zadań w tym obszarze. Centra Arbitrażu i Mediacji jako podmioty osadzone w środowisku lokalnym były zaangażowane w działania informacyjne dotyczące propagowania idei mediacji w poszczególnych województwach: Centralny Instytut Analiz Polityczno-Prawnych, Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II, Konfederacja Lewiatan, Regionalna Izba Gospodarcza Pomorza”, www.krm.gov.pl [dostęp: 2.09.2025].

¹⁴ *Pilotaż Krajowego Rejestru Mediatorów, Ministerstwo Sprawiedliwości*, <https://www.gov.pl/web/sprawiedliwosc/pilotaż-krajowego-rejestru-mediatorow> [dostęp: 2.09.2025].

¹⁵ *Projekt ustawy o mediatorach sądowych, akredytowanych ośrodkach mediacyjnych i Krajowym Rejestrze Mediatorów*, <https://www.gov.pl/web/premier/projekt-ustawy-o-mediatorach-sadowych-akredytowanych-osrodkach-mediacyjnych-i-krajowym-rejestrze-mediatorow> [dostęp: 2.09.2025]. Projektodawca wskazał, że ustawa wejdzie w życie z dniem 1 stycznia 2026 roku, natomiast w doktrynie podnosi się, że projekt ten stanowi istotny krok w kierunku profesjonalizacji mediacji w Polsce. Wprowadzenie jasnych wymagań, centralnej bazy danych oraz standardów jakości szkoleń i egzaminów zwiększy przejrzystość, zaufanie społeczne i efektywność tego sposobu rozwiązywania sporów;

się, że stanem pożądanym profesjonalizacji zawodu mediatora może być wyjście poza projektowaną ustawę i wprowadzenie przepisów prawnych stanowiących, że mediator jako zawód zaufania publicznego funkcjonuje jako profesjonalista w samorządzie zawodowym mediatorów. Samorząd taki mógłby prowadzić listy mediatorów (sprawować pieczęć nad KRM).

Autorzy wykorzystali w pracy metodę analizy teoretycznoprawnej i wskazali na rozróżnienie terminologiczne i odnieśli się do istoty mediacji i zawodu mediatora. Za pomocą metody badawczej dogmatyczno-prawnej dokonali analizy poszczególnych przepisów prawnych, interpretując zwarte w nich normy prawne. Ponadto autorzy korzystali z metod socjologiczno-prawnych, takich jak metoda obserwacji uczestniczącej (oba autorzy są mediatorami) oraz metody zastanych badań empirycznych.

SPOŁECZNA ROLA MEDIATORA

W doktrynie psychologii społecznej wskazuje się na różne sposoby rozwiązywania konfliktów: „Unikanie, uległość (dostosowanie się, łagodzenie), kompromis, rywalizację (konfrontację, konkurencję, walkę) oraz współpracę (kooperację)”¹⁶. Mając na uwadze istotę państwa, wydaje się, że najlepszą metodą opanowywania konfliktów i sporów jest współdziałanie stron. Najlepszym sposobem rozwiązania konfliktu poprzez współdziałanie wydaje się stosowanie negocjacji i mediacji, gdyż to one mogą zapewnić stabilne działanie ładu społecznego. Sukces powodzenia postępowania mediacyjnego, jego jakość w bardzo dużym stopniu zależą od tego, w jaki sposób mediator pełni swoją funkcję w trakcie procesu mediacji. Dlatego ustawodawca przy regulowaniu kwestii dotyczących poszczególnych mediacji zróżnicował wymagania dotyczące tego, kto może być mediatorem. Zarówno samo postępowanie, udział w nim mediatora, jak i pozytywne zakończenie mediacji zależy przede wszystkim od doświadczenia, wiedzy i znajomości zasad mediacji przez mediatora oraz nawet jego osobistych predyspozycji¹⁷. Cały czas problematyczna pozostaje kwestia kwalifikacji, jakie powinna posiadać osoba chcąca zostać mediatorem, aby w sposób w pełni profesjonalny pełnić tę funkcję, skoro osoba taka nie ma władzy nad sporem, nie rozstrzyga go, a jedynie pomaga stronom w jego rozwiązaniu¹⁸.

N. Kruczek, *Rewolucja w mediacji. Opinia ws. projektu ustawy z 16 lipca 2025 r. o mediatorach sądowych, akredytowanych ośrodkach mediacyjnych i Krajowym Rejestrze Mediatorów*, <https://fundacja.lexnostra.pl/rewolucja-w-mediacji-opinia-ws-projektu-ustawy-z-16-lipca-2025-r-o-mediatorach-sadowych-akredytowanych-osrodkach-mediacyjnych-i-krajowym-rejestrze-mediatorow/> [dostęp: 5.08.2025].

¹⁶ H. Hamer, *Psychologia społeczna. Teoria i praktyka*, Warszawa 2005, s. 277.

¹⁷ M. Myślińska, *Mediator w polskim porządku prawnym*, Warszawa 2018, s. 71 i n.

¹⁸ E. Gmurzyńska, *Mediacja w sprawach cywilnych w amerykańskim systemie prawnym – zastosowanie w Europie i w Polsce*, Warszawa 2006, s. 67.

Z przepisów prawa wynikają pewne formalne wymagania co do osoby mediatora. Prawo stwierdza też, że ma on dawać pewne gwarancje stronom¹⁹. Skierowanie sporu do mediacji daje stronom możliwość samodzielnego dojścia do porozumienia, a ugoda zawarta przed mediatorem daje poczucie pewnej stałości wypracowanego konsensusu. Bezpośrednia reakcja stron na sposób rozwiązania sporu, wraz z gwarancjami obiektywizmu mediatora, poufności postępowania mediacyjnego, może wpływać na komunikację między stronami i na jakość ugody²⁰. Istotne znaczenie ma akceptowalność osoby mediatora przez strony konfliktu oraz jego bezstronność²¹.

Warto również zwrócić uwagę, że w przypadku mediacji cywilnych aktualnie występują dwa rodzaje mediatorów: mediator *ad hoc* (indywidualnie wskazany do prowadzenia mediacji w konkretnej sprawie) oraz mediator stały, wpisany na listę prowadzoną przez Prezesa Sądu Okręgowego zgłoszony indywidualnie lub przez organizację zrzeszającą mediatorów. Niezależnie od regulacji prawnej mediacji – treść statusu prawnego jest zbliżona²².

Przy dookreślaniu wymogów stawianych mediatorom warto zwrócić uwagę, że optymalne byłoby, aby profesjonalny mediator posiadał wiedzę z zakresu prawa, posiadał znajomość podstaw w psychologii, socjologii, a nawet pedagogiki. Ważna oczywiście w ramach każdej z tych dyscyplin jest wiedza o konflikcie i komunikacji²³.

Kolejnym aspektem prawnym zawodu mediatora byłoby na pewno ujednolicenie zasad etyki wykonywania zawodu mediatora. Obecnie nie istnieje jeden akt normatywny powszechnie obowiązujący, który określałby w sposób jednolity owe zasady, tak jak jest to w przypadku osób wykonujących zawody prawnicze, np. radcy prawnego, notariusza czy adwokata, funkcjonujących w ramach samorządów zawodowych. Natomiast aktualnie zasady etyczne mediatorów są każdorazowo ustalane przez licznie funkcjonujące na rynku organizacje zrzeszające mediatorów,

¹⁹ Z przepisów prawa wynika, że mediator musi spełniać wymagania z art. 183² k.p.c., musi być to osoba fizyczna mająca pełną zdolność do czynności prawnych, korzystająca w pełni z praw publicznych oraz mieć na uwadze, że mediacja jest dobrowolna (w art. 183¹ k.p.c.), a on musi być bezstronny (art. 183³ k.p.c.) i zachować poufność postępowania (art. 183⁴ k.p.c.). Ustawa z dnia 17 listopada 1964 r. Kodeks Postępowania Cywilnego (t.j. Dz.U. z 2024 r. poz. 1568).

²⁰ D. Bara, *Alternatywne metody rozwiązywania sporów budowlanych*, Lublin 2021, s. 34.

²¹ A. Przyłepa-Lewak, *Profesjonalizacja zawodu mediatora*, „Studia Prawnicze i Administracyjne” 2017, t. 21, nr 3, s. 60.

²² Status mediatora stałego (wpisanego na listę prezesa danego Sądu Okręgowego) różni się od mediatora powołanego do konkretnej sprawy tym, że mediator stały musi spełniać dodatkowe wymogi określone przepisami prawa, np. musi mieć ukończone 26 lat, nie może być karany za przestępstwo umyślne, musi znać język polski oraz posiadać wiedzę i umiejętności w zakresie prowadzenia mediacji. Są to wymogi wobec stałego mediatora wynikające z art. 157a ustawy z dnia 27 lipca 2001 r. – Prawo o ustroju sądów powszechnych (t.j. Dz.U. z 2019 r. poz. 52).

²³ A. Kalisz, A. Zienkiewicz, *Mediacja sądowa i pozasądowa, zarys wykładu*, Warszawa 2014, s. 131.

jednakże tworzone przez nie akty normatywne mają moc wewnętrznie obowiązującą, co oznacza, że wiążącą jedynie członków danej organizacji²⁴.

Wykonywanie zawodu mediatora wymaga od niego znajomości: istoty komunikacji (zarówno werbalnej, jak i niewerbalnej), fachowej wiedzy na temat konfliktu i umiejętności zarządzania konfliktem, jak również podstaw psychologii w zakresie analizy zachowań, procesu podejmowania decyzji, technik rozwiązywania sporów. Nie można zapominać, że na profesjonalne zachowanie mediatora mają wpływ również jego osobowościowe predyspozycje oraz posiadany przez niego autorytet²⁵.

Badania wykazują, że Polacy należą do jednych z najbardziej nieufnych społeczeństw Unii Europejskiej²⁶. Zatem społeczeństwo z zasady nieufne może nie być skłonne do akceptacji mediacji jako ważnej metody rozstrzygania sporów. Związane jest to z nieufnym podejściem do czegoś nieznanego i nierozumianego, jak również z brakiem zaufania do drugiej strony postępowania. Mediator jako osoba z gruntu nieznana może nie być zdolny do uzyskania od stron zaufania. Można je oczywiście zdobyć w trakcie dobrze prowadzonego postępowania mediacyjnego, co nie zmienia faktu, że na początku musi przełamać niebywale trudną barierę, która może być istotną przeszkodą już na samym początku, gdy strona musi zdecydować, czy przystąpi do mediacji, zamiast udać się do sądu. Wydaje się, że problem braku zaufania do mediatora może być jedną z najważniejszych przeszkód w rozwoju mediacji.

Podejmując próbę przedstawienia i skategoryzowania głównych obaw stron opartych na doświadczeniach praktycznych, za A. Kalisz i A. Zienkiewiczem można wskazać na trzy podstawowe katalogi obaw: „Po pierwsze obawy dotyczące przebiegu mediacji (np. obawa braku korzystności treści porozumienia dla jednej ze stron, braku jego skuteczności/wykonalności, przedawnienia roszczenia w trakcie mediacji; ujawnienia treści ugody mediacyjnej czy zamknięcia drogi sądowej w sytuacji niepowodzenia mediacji), po drugie obawy dotyczące osoby mediatora (np. obawa o brak odpowiednich kompetencji mediatora; brak jego bezstronności i neutralności; niedostosowania postawy mediatora do preferencji/oczekiwań stron), po trzecie obawy dotyczące samej strony (osobiste) lub strony przeciwnej (np. obawa o brak wpływu na przebieg i rezultat mediacji czy ujawnienia przez drugą stronę treści z postępowania mediacyjnego). Większość wymienionych obaw powodujących brak skorzystania stron z mediacji może być skutecznie wyeliminowana poprzez samoedukację stron bądź już podczas tzw. spotkania informacyjnego

²⁴ Organizacją, która w znacznym stopniu przyczyniła się do rozpowszechnienia wiedzy na temat mediacji, jest Polskie Centrum Mediacji (PCM), które w swoim Kodeksie Etyki Mediatora oprócz podstawowych zasad mediacji (dobrowolności, poufności, akceptowalności, bezstronności, neutralności) wprowadziło również zasadę fachowości, polegającą na wymogu zdobywania wiedzy przez mediatora. PCM, <https://mediator.org.pl> [dostęp: 2.09.2025].

²⁵ M. Bobrowicz, *Mediacja, jestem za*, Warszawa 2008, s. 29.

²⁶ J. Scovil, *Gotowość Polaków do współpracy*, Raport CBOS 33/2022, www.cbos.pl [dostęp: 2.09.2025].

na temat mediacji zainicjowanego przez sąd, w trakcie udzielania przez radcę prawnego bądź adwokata kompetentnej porady prawnej lub podczas premediacji²⁷.

Natomiast analizując normatywne rodzaje mediacji, należy wskazać, że w Polsce zgodnie z art. 183^{3a} Kodeksu postępowania cywilnego (dalej: k.p.c.) na podstawie poziomu aktywności mediatora można wyróżnić dwie podstawowe formy mediacji: mediacje facylitatywne (klasyczne) i mediacje ewaluatywne (koncyliacyjne, ocenne). Należy zgodzić się z T. Cyrolem i D. Fuchsem, że „W mediacji facylitatywnej rolą mediatora jest jedynie wspomaganie stron dążących do uzyskania satysfakcjonującego, obopólnego rozwiązania. Natomiast w mediacji ewaluatywnej rola mediatora wykracza poza klasyczny zakres kompetencji, gdzie subiektywnie ocenia proponowane przez strony rozwiązania”²⁸.

Niezależnie od rodzaju mediacji dąży się do jej instytucjonalizacji. Aktualnie prowadzone są nie tylko teoretycznoprawne analizy, ale i badania empiryczne²⁹. W ramach prowadzonych badań najważniejszym problemem jest szukanie odpowiedzi na pytanie, jak wprowadzić proponowane zmiany związane z instytucjonalizacją mediacji i ustaleniem statusu mediatora³⁰.

Odpowiedź właśnie na to pytanie jest związana z przyjęciem projektu ustawy o mediatorach sądowych, akredytowanych ośrodkach mediacyjnych i KRM.

KRAJOWY REJESTR MEDIATORÓW (KRM)

Zauważono konieczność prawnego (ustawowego) uregulowania statusu mediatora zarówno w organizacjach mediatorów, jak i organach władzy³¹. W Polsce model prawny mediacji ma charakter rozproszony, a regulacja dotycząca tej instytucji rozwiązywania sporów znajduje się w odrębnych aktach prawnych, na

²⁷ A. Kalisz, A. Zienkiewicz, *Mediacja w sprawach gospodarczych jako narzędzie wspierające sukces w biznesie*, Warszawa 2020, s. 186–187.

²⁸ T. Cyrol, D. Fuchs, *Mediacja cywilna. Komentarz*, Warszawa 2022, s. 46.

²⁹ Przykładem badań prowadzonych w Akademickim Centrum Mediacji UMCS były badania empiryczne nad aplikantami radcowskim OIRP w Lublinie, których efektem jest publikacja: S. Pilipiec, P. Patoleta, *Perception of Mediation and Online Mediation by Trainee Attorney-At-Law at the Lublin Bar Association of Attorneys-at-Law*, „Studia Iuridica Lublinensia” 2023, t. 32, nr 3, s. 117–132.

³⁰ Na przykład Ogólnopolskie Stowarzyszenie Mediatorów Sądowych (OSMS), które działa na rzecz rozwoju mediacji sądowej i pozasądowej w Polsce, promując najwyższe standardy etyczne i zawodowe. Cele stowarzyszenia to m.in. regulacja zawodu mediatora. Stowarzyszenie chce podnieść rangę zawodu mediatora. Kolejnym celem jest spowodowanie, aby mediatorzy byli postrzegani jako specjaliści zaufania publicznego, których działania przynoszą realne korzyści społeczne i prawne. Ogólnopolskie Stowarzyszenie Mediatorów Sądowych, www.mediatorzy.eu [dostęp: 2.09.2025].

³¹ A. Korybski, *Legal Status of Mediator in Mediation Proceedings in Civil Cases*, „Studia Iuridica Lublinensia” 2018, t. 27, nr 3, s. 143. A. Korybski podkreśla, że wprowadzenie mediacji do porządku prawnego, jak też ukształtowanie obowiązków i uprawnień mediatora zależy od woli ustawodawcy.

co zwrócono uwagę. Niewątpliwie brak jednolitej ustawy utrudnia rekonstrukcję spójnego statusu mediatora oraz wprowadzenie jednolitych standardów kształcenia i nadzoru nad wykonywaniem zawodu³².

Idea stworzenia ogólnokrajowego rejestru mediatorów zrodziła się w ramach realizowanego w latach 2020–2023 przez Ministerstwo Sprawiedliwości projektu pn. „Upowszechnienie alternatywnych metod rozwiązywania sporów poprzez podniesienie kompetencji mediatorów, utworzenie Krajowego Rejestru Mediatorów (KRM) oraz działania informacyjne”, współfinansowanego ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego (EFS), w ramach Programu Operacyjnego Wiedza Edukacja Rozwój, w ramach Działania 2.17 „Skuteczny wymiar sprawiedliwości” (dalej: Projekt KRM). Jest on odpowiedzią państwa na potrzebę profesjonalizacji zawodu mediatora. KRM będzie elementem ustawy i będzie miał charakter publiczny. Zmiana w zakresie uzyskania wpisu do KRM niewątpliwie podniesie kryteria i wymogi, jakie powinny spełnić osoby aspirujące do zawodu mediatora. Aktualnie kryteria dotyczące wpisu na listę stałych mediatorów regulują m.in. art. 157a do 157f ustawy z dnia 27 lipca 2001 roku Prawo o ustroju sądów powszechnych³³. Zgodnie z art. 157a mediatorem stałym może być osoba fizyczna, która m.in. oprócz spełnienia warunków określonych z art. 183² § 1 i 2 k.p.c. ma wiedzę i umiejętności w zakresie prowadzenia mediacji, ukończyła 26 lat, zna język polski czy nie była prawomocnie skazana za umyślne przestępstwo lub umyślne przestępstwo skarbowe. Podkreślenia wymaga fakt, że przywołana regulacja nie nakłada na osobę wpisaną na listę obowiązku podnoszenia swoich kwalifikacji czy posiadania umiejętności potwierdzonych stosownym egzaminem. W konsekwencji można uznać, że osoba posiadająca już status mediatora stałego i wpis na listę nie musi podnosić swoich kwalifikacji. Niemniej należy pamiętać, że mimo braku ustawowego wymogu podnoszenia kwalifikacji mediatorzy wpisani na listę mediatorów stałych winni samodzielnie podejmować działania w przedmiocie podnoszenia własnych kwalifikacji, w przypadku bowiem zgłoszenia przez strony zastrzeżeń co do sposobu prowadzenia mediacji czy posiadanej przez mediatora wiedzy, prezes sądu okręgowego, na liście którego znajduje się dany mediator, może podjąć czynności sprawdzające, które z kolei mogą prowadzić do skreślenia mediatora z listy³⁴.

Uchwalenie ustawy niewątpliwie będzie wiązało się z podniesieniem jakości usług mediacyjnych. Po pierwsze, dzięki eliminacji osób przypadkowych lub niezaangażowanych – ustawowy rejestr ma gromadzić tylko mediatorów spełniających

³² A. Cybulko, *Porównanie statusu mediatora w Polsce i wybranych krajach europejskich*, Warszawa 2023, s. 128–129.

³³ t.j. Dz.U. z 2024 r. poz. 334 ze zm.

³⁴ A. Korybski, *Profesjonalizacja czynności mediacyjnych (wybrane zagadnienia w perspektywie polskiego porządku prawnego)*, „Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska, Sectio G, Ius” 2019, t. 66, no. 1, s. 134.

wymogi i faktycznie czynnie prowadzących mediacje. Weryfikacja dokumentów przy przenoszeniu do Rejestru Mediatorów KRM oraz możliwość skreślenia za brak działalności (co łatwiej monitorować w systemie teleinformatycznym) sprawi, że lista „aktywnych” mediatorów będzie wiarygodna³⁵. Po drugie, planowane wymogi certyfikacyjne, o których była mowa, podniosą merytoryczny poziom mediatorów. W przyszłości konieczność zdania egzaminu państwowego zapewni, że każdy nowy mediator posiada ugruntowaną wiedzę z zakresu prawa, psychologii konfliktu oraz technik mediacyjnych. To z kolei powinno przełożyć się na wyższą jakość prowadzonych mediacji i ich większą skuteczność (odsetek zawieranych ugód). Trzecim elementem jakości jest rozwój zawodowy mediatorów. Aktualnie brak jest prawnego obowiązku doskonalenia się – mediator nie musi odnawiać uprawnień ani uczestniczyć w szkoleniach po wpisaniu na listę. W toku konsultacji postulowano wprowadzenie wymogu stałego dokształcania mediatorów wpisanych do KRM (analogicznie jak to przewidziano np. dla doradców obywatelskich w ustawie o nieodpłatnej pomocy prawnej)³⁶.

Zgodnie z projektem ustawy o mediatorach sądowych, akredytowanych ośrodkach mediacyjnych i KRM, Krajowy Rejestr Mediatorów będzie jawny, dostęp do niego będzie miał sąd i każdy zainteresowany. Będzie zawierał np. informacje o mediatorach prowadzących mediacje sądowe i pozasądowe, tj. imię i nazwisko, dane kontaktowe, kategoria spraw, w których prowadzi mediacje, data nabycia uprawnień³⁷.

Na stronach Ministerstwa Sprawiedliwości z dnia 13 lutego 2024 roku znajduje się informacja, że z dniem 1 stycznia 2024 roku został wdrożony przez Ministerstwo Sprawiedliwości Pilotaż Krajowego Rejestru Mediatorów, którego celem jest praktyczne sprawdzenie funkcjonowania Krajowego Rejestru Mediatorów³⁸.

³⁵ Aktualnie wiele osób wpisanych na listy mediatorów stałych, sporządzane przez Prezesów Sądów Okręgowych, nie prowadzi praktyki mediacyjnej i nie dąży do samodoskonalenia. Listy mediatorów stałych nie są weryfikowane pod tym kątem, co więcej, mediatorzy stali, którzy zaprzestali praktyki prowadzenia mediacji, niejednokrotnie nie składają wniosków o wykreślenie. Przeprowadzone badania sygnalizują konieczność wprowadzenia zmian w tym zakresie i ujednolicenia kryteriów wykreślenia mediatorów z listy. Zob. *Raport z badań w zakresie potrzeb i oczekiwań społecznych dotyczących Krajowego Rejestru Mediatorów oraz luk kompetencyjnych w zakresie szkoleń mediatorów*, s. 19–20, https://krm.gov.pl/files/page_files/113/raport-z-badan-w-zakresie-potreb-i-oczekiwan-spoecznych-dotyczacych-krm-oraz-luk-kompetencyjnych.pdf [dostęp: 9.05.2025].

³⁶ Zob. art. 11a Ustawy z dnia 5 sierpnia 2015 r. o nieodpłatnej pomocy prawnej, nieodpłatnym poradnictwie obywatelskim oraz edukacji prawnej (t.j. Dz.U. z 2024 r. poz. 1534 ze zm.).

³⁷ Projekt pn. „Upowszechnienie alternatywnych metod rozwiązywania sporów poprzez podniesienie kompetencji mediatorów, utworzenie Krajowego Rejestru Mediatorów (KRM) oraz działania informacyjne”, <https://www.gov.pl/web/krmc/upowszechnienie-alternatywnych-metod-rozwiazywania-sporow-poprzez-podniesienie-kompetencji-mediatorow-utworzenie-krajowego-rejestru-mediatorow-krm-oraz-dzialania-informacyjne> [dostęp: 9.09.2025].

³⁸ *Raport roczny 2024. Podsumowanie działań pilotażowych za okres 01.01.2024–31.12.2024*, www.krm.ms.gov.pl [dostęp: 9.09.2025].

Obecnie toczy się dyskusja nad projektem wspomnianej wyżej ustawy. Przyjęte w niej rozwiązania niewątpliwie należy ocenić jako krok w kierunku profesjonalizacji zawodu mediatora, zwiększenia prestiżu tej profesji i budowy społecznego zaufania do tej instytucji ADR. Jednocześnie budzi ona kontrowersje w środowisku mediacyjnym. Zwraca się uwagę, że nadmierna reglamentacja może ograniczyć dostęp do zawodu, a niektóre propozycje mogą faworyzować określone grupy zawodowe. Dyskusja wokół projektu ustawy wskazuje na potrzebę wyważenia między wymogami formalnymi a elastycznością, która stanowi jeden z głównych atutów mediacji. Oprócz toczącej się dyskusji podejmowane są działania mające na celu podniesienie jakości usług świadczonych przez mediatorów i wyznaczenia standardów mediacji (np.: Standardy prowadzenia mediacji stworzone przez Radę ds. ADR przy Ministrze Sprawiedliwości czy też działania podejmowane przez ten organ administracji rządowej w postaci włączenia przez Ministra Sprawiedliwości nowych kwalifikacji rynkowych „Prowadzenie mediacji sądowych i pozasądowych w sprawach cywilnych”, „Prowadzenie mediacji sądowych i pozasądowych w sprawach gospodarczych” oraz „Prowadzenie mediacji sądowych i pozasądowych w sprawach rodzinnych” do tzw. Zintegrowanego Systemu Kwalifikacji). Pojawiają się w dyskusjach pytania, czy mediator jest osobą wykonującą zawód zaufania publicznego³⁹.

SAMORZĄD ZAWODOWY MEDIATORÓW

Zdaniem autorów następnym (po uchwaleniu projektu ustawy o mediatorach sądowych, akredytowanych ośrodkach mediacyjnych i KRM) etapem rozwoju mediacji i profesjonalizacji roli społecznej mediatora może być utworzenie samorządu zawodowego mediatorów. Zgodnie z art. 17 ust. 1 Konstytucji w drodze ustawy można tworzyć samorządy zawodowe, reprezentujące osoby wykonujące zawody zaufania publicznego i sprawujące pieczę nad należytym wykonywaniem tych zawodów w granicach interesu publicznego i dla jego ochrony⁴⁰. Inaczej natomiast wypada analiza możliwości społecznych (nieformalnych). Mimo nieustannego rozwoju mediacji nadal mała liczba spraw jest rozwiązywa za pomocą mediacji⁴¹.

Należy zatem wskazać zalety samorządu zawodowego. Organy samorządu zawodowego mediatorów mogłyby być skuteczną reprezentacją mediatorów wobec władzy publicznej i zająć się należytą promocją mediacji. Istotne mogłoby być

³⁹ Zob. szerzej, L. Grzonka, J. Kostrubiec, *Zawód zaufania publicznego. Przyczynek do dyskusji*, „Studia Iuridica Lublinensia” 2007, t. 9.

⁴⁰ Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Dz.U. z 1997 r. nr 78, poz. 483 ze zm.).

⁴¹ *Dane statystyczne dotyczące mediacji*. <https://www.gov.pl/web/sprawiedliwosc/dane-statystyczne-dotyczace-mediacji> [dostęp: 9.09.2025].

współdziałanie w kształtowaniu prawa, na zasadzie „nic o nas bez nas”, ochrona interesów mediatorów, pomoc w potrzebie, ochrona wartości zawodu – niezależność, tajemnica zawodowa. Ważnym, jeśli nie najważniejszym, elementem byłaby piecza nad wykonywaniem zawodu oraz kształtowanie standardów etycznych. Piecza samorządu związana z należyтым wykonywaniem zawodu byłaby związana z profesjonalizmem zawodu mediatora i dotyczyłaby odpowiedzialności dyscyplinarnej mediatora przed właściwym organem samorządu (sądem dyscyplinarnym) za jego nieetyczne działania. Samorząd zawodowy mediatorów odpowiadałby również za kwalifikacje i kompetencje mediatorów. Natomiast powszechny i jednolity system szkoleń oraz innych form doskonalenia zawodowego kształtowałby właściwe postawy mediatorów.

Zdaniem autorów istotnym elementem byłby fakt, że mediator działając w samorządzie zawodowym, tworzonym na podstawie Konstytucji RP, mógłby mieć status osoby zaufania publicznego. W konstytucyjnych przepisach prawa brak jest legalnej definicji tego pojęcia. Natomiast akty normatywne regulujące działalność takich zwodów, doktryna oraz orzecznictwo sądów, w tym zwłaszcza Trybunału Konstytucyjnego, wskazują pewne wspólne kryteria i specyficzne cechy charakteryzujące te zawody⁴². Zdaniem M. Szydło „[o]soby wykonujące zawody zaufania publicznego wykonują czynności związane ochroną interesów, dóbr jednostki czy szczerzej podmiotu o istotnym dla niej znaczeniu, takich jak życie, zdrowie, wolność, godność, lecz także dobra materialne. Powyższe związane jest z reguły z koniecznością pozyskiwania informacji dotyczących sfery osobistej, określanych niekiedy jako informacje intymne. Informacje te mają charakter wrażliwy i są z kategorii tego rodzaju, których bez uzasadnionej potrzeby nie ujawnia się osobom trzecim. Oznacza to istnienie specyficznej więzi pomiędzy osobą wykonującą dany zawód zaufania publicznego a drugą stroną tej szczególnej relacji, której elementem jest głębokie zaufanie”⁴³. W przypadku mediatora podstawowym elementem wyboru mediatora przez strony jest zaufanie do niego oparte na jego wiarygodności, niezawodności i poufności.

Kolejną właściwością zawodów zaufania publicznego jest podleganie wspólnym wyższym niż przeciętne zasadom etyki i deontologii zawodowej. Zasady te są kształtowane przez samo środowisko na podstawie tradycji, praktyki ich

⁴² Por. wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 18 lutego 2004 r. (P 21/02, OTK 2004 r., nr 2, poz. 9) oraz wyrok z dnia 2 lipca 2007 r. (K 41/05, OTK-A z 2007 r., nr 7, poz. 72) wydany w postępowaniu zainicjowanym przez Krajową Radę Radców Prawnych. Więcej na temat zawodów zaufania publicznego zob. m.in. *Zawody zaufania publicznego a interes publiczny – korporacyjna reglamentacja versus wolność wykonywania zawodu, materiały z konferencji*, Warszawa 2002; P. Sarnecki, *Pojęcie zawodu zaufania publicznego (art. 17 Konstytucji na przykładzie adwokatury)*, [w:] *Konstytucja. Wybory. Parlament. Studia ofiarowane Zdzisławowi Jaroszowi*, red. L. Garlicki, Warszawa 2000, s. 155 i n.

⁴³ M. Szydło, [w:] *Konstytucja RP. Tom I, komentarz art. 1–86*, red. M. Safjan, L. Bosek, Warszawa 2016, s. 434 i n.

wykonywania, a zarazem sformalizowanych z reguł w aktach normatywnych stanowiących przez organy samorządowe (Kodeksach Etyki)⁴⁴. Przynależność do tych zawodów łączy się z istnieniem odpowiedzialności dyscyplinarnej, co wynika z poczucia misji i wiary w potrzebę realizacji wyższych celów związanych ze strzeżeniem ustrojowych podstaw funkcjonowania państwa. Pozostaje to w związku z nieskazitelnością charakteru i nieposzlakowaną opinią rozciągającą się zarówno na aktywność *strice* zawodową, jak i wykraczającą poza jej zakres⁴⁵.

Wprawdzie również współcześnie mediator wykonując swój zawód, jest obowiązany nie tylko przestrzegać obowiązujących przepisów prawa, ale również postępować zgodnie z przepisami różnych Kodeksów Etyki. Akty takie nakładają na mediatora obowiązki o charakterze prawnym i moralnym wobec klienta, sądów czy innych organów, przed którymi działa. Jednakże sankcje za niestosowanie się do zasad etycznych mogą stosować jedynie organizacje, do których mediator należy, które są organizacjami społecznymi, pozarządowymi, akademickimi, a także prywatnymi, a sankcją najczęściej jest wykluczenie z grona takich organizacji czy skreślenie z listy mediatorów, jak w przypadku mediatorów stałych funkcjonujących przy sądach okręgowych.

To właśnie samorząd zawodowy, do którego przynależność byłaby obowiązująca (jak w przypadku samorządów prawniczych), dbałby o moralność oraz uzależniał możliwość wykonywania zawodu od posiadania nieskazitelnego charakteru oraz obowiązku złożenia ślubowania. Sprzeniewierzenie się tym regułom powodowałoby brak możliwości wpisu na listę mediatorów lub mogłoby narazić mediatora na odpowiedzialność dyscyplinarną.

Zadaniem samorządu byłaby też możliwość integracji środowiska mediatorów, wspieranie rozwoju i współpracy oraz umożliwienie osobom aktywnym awansu w hierarchii zawodowej. Ponadto należy podnieść konieczność zabezpieczenia przez samorząd możliwości powszechnego ubezpieczenia działalności zawodowej mediatorów.

Oczywiście próba utworzenia samorządu zawodowego mediatorów to nie tylko zalety. Autorzy zauważają stanowisko, że samorząd to swego rodzaju przywilej zawodowy i powinien być uzasadniony społecznie. Może zdarzyć się utrudnienie dostępu do zawodu mediatora poprzez zbyt rygorystyczne podejście organów samorządu do kandydatów na mediatorów. Obecnie status mediatora reguluje wolny rynek. Wadą może być też konieczność ponoszenia opłat i składek na rzecz

⁴⁴ J. Hauser, D. Długosz, *Tezy w sprawie zawodów zaufania publicznego*, [w:] *Zawody zaufania publicznego a interes publiczny – korporacyjna reglamentacja versus wolność wykonywania zawodu*, Warszawa 2002, s. 119 i n.

⁴⁵ Por. szerzej G. Ławnikowicz, S. Pilipiec, *Nieskazitelnność charakteru i nieposzlakowana opinia w prawie prawniczych samorządów zawodowych*, „Annales UMCS, Sectio G Ius” 2016, t. 63, nr 2, s. 233–260.

samorządu. Analizując głos doktryny, należy podnieść głosy negatywne, np. to, że ludzi lepiej grupować według specjalizacji – karnej, rodzinnej, cywilnej, gospodarczej. Każda grupa czy organizacja mediatorów ma swoje wymagania i samorząd z obowiązkową przynależnością byłby zaprzeczeniem tego, co chce osiągnąć ustawodawca. W przypadku siłowego tworzenia samorządu mogą wystąpić sprzeczne interesy i jeden mediator nie musi się identyfikować z innymi. Ponadto pojawiają się głosy, że samorząd musiałby być jedną z części systemu prawnego, a więc byłby zdominowany przez prawników. Dotychczas mediacje są regulowane w poszczególnych gałęziach i dziedzinach prawa – oddzielnie karne i cywilne. Projekt ustawy o mediatorach sądowych, akredytowanych ośrodkach mediacyjnych i KRM nie przewiduje powstania samorządu zawodowego mediatorów.

WKŁAD UNII EUROPEJSKIEJ W PROFESJONALIZACJĘ ZAWODU MEDIATORA

Profesjonalizacja zawodu mediatora ma nie tylko wymiar krajowy, lecz także międzynarodowy, co niewątpliwie może mieć wpływ na kształtowanie się krajowych rozwiązań ustawodawczych w tym zakresie. Kluczowym aktem prawnym stanowiącym namiastkę profesjonalizacji zawodu mediatora jest dyrektywa 2008/52/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 21 maja 2008 roku w sprawie niektórych aspektów mediacji w sprawach cywilnych i handlowych⁴⁶ (dalej: Dyrektywa). Zgodnie z art. 4 Dyrektywy państwa członkowskie są zobowiązane do wspierania szkoleń mediatorów, zarówno prowadzenia szkoleń wstępnych, jak i ustawicznych, co ma na celu zagwarantowanie skutecznego, bezstronnego i kompetentnego prowadzenia mediacji. Ponadto Dyrektywa zobowiązuje państwa członkowskie do sprzyjania opracowaniu i stosowaniu dobrowolnych kodeksów etyki mediatorów oraz wdrażaniu efektywnych mechanizmów kontroli jakości usług mediacyjnych. Mimo pozostawienia dużej swobody w zakresie realizacji zaleceń (nie narzuca bowiem jednolitego systemu licencjonowania czy certyfikacji) Dyrektywa jasno wskazuje na potrzebę zapewnienia odpowiednich standardów kwalifikacji mediatorów i nadania mediacji gwarancji jakości na poziomie całej Unii Europejskiej.

Innym istotnym dokumentem europejskim w przedmiocie standaryzacji i profesjonalizacji zawodu mediatora jest Europejski Kodeks Postępowania dla Mediatorów⁴⁷, który został przyjęty z inicjatywy Komisji Europejskiej. Akt ten ma charakter dobrowolny, ale stanowi istotny punkt odniesienia przy tworzeniu krajowych kodeksów etycznych czy regulaminów organizacji zajmujących się mediacją. Jego

⁴⁶ Dz. Urz. UE L 136/3, 24.05.2008.

⁴⁷ Zob. *Międzynarodowe i Polskie standardy dotyczące mediacji*, <https://www.gov.pl/web/sprawiedliwosc/międzynarodowe-i-polskie-standardy-dotyczace-mediacji> [dostęp: 9.05.2025].

przyjęcie i popularyzacja stanowią niewątpliwie element profesjonalizacji zawodu mediatora, zachęca bowiem do przestrzegania jednolitych standardów i zbliża go do innych zawodów zaufania publicznego. Choć kodeks nie ma charakteru przepisów prawnych bezwzględnie obowiązujących, to w praktyce jego zasady są przyjmowane przez wiele organizacji mediacyjnych w Europie jako obowiązujący standard etyczny, stanowiąc często warunek uzyskania certyfikacji lub wpisu na listę mediatorów.

Przytoczone powyżej wybrane unijne regulacje pozwalają zarysować kierunek rozwoju standardów europejskich w zakresie profesjonalizacji zawodu mediatora. Nie ulega wątpliwości, że konieczność poszukiwania rozwiązań we wskazanym zakresie nie jest zagadnieniem nowym i wymaga poczynienia dalszych rozważań, co przyczyni się do podniesienia prestiżu mediacji nie tylko na arenie międzynarodowej, lecz także krajowej.

PODSUMOWANIE

Na podstawie analizy stanu obecnego i zamierzeń ustawodawcy (projekt ustawy) można stwierdzić, że zmiana prawa w kierunku regulacji ustawowej zawodu mediatora jest słuszna. Potrzebne jest ujednolicenie zasad kwalifikacji i kompetencji zawodowych mediatorów. Może to wpłynąć na zaufanie do instytucji mediacji jako jednej z najważniejszych metod alternatywnego rozwiązywania sporów. Zdaniem autorów kolejnym etapem powinno być wdrażanie idei samorządu zawodowego. W demokratycznym państwie prawnym, w którym z zasady ład społeczny jest oparty na prawie (odpowiednich procedurach), a nie na sile i woli władzy politycznej, każdy samorząd i każde ograniczenie władzy publicznej jest już zaletą samą w sobie. Podsumowując, należy stwierdzić, że to właśnie samorząd zawodowy może mieć pozycję 1) prawną, 2) ekonomiczną, 3) organizacyjną pozwalającą na obronę istoty zawodu mediatora i zagwarantowanie prawa do mediacji (prawa dostępu do niej i prawa do rzetelnego postępowania mediacyjnego i profesjonalnego mediatora).

W perspektywie dalszego rozwoju mediacji w Polsce istotne jest uchwalenie projektu ustawy o mediatorach sądowych, akredytowanych ośrodkach mediacyjnych i KRM, czyli kontynuowanie działań na rzecz profesjonalizacji zawodu mediatora. Dotychczasowy brak całościowej ustawy o zawodzie mediatora sprawia, że jest to profesja nienormowana, choć o rosnącym znaczeniu i stopniowo porządkowana przez przepisy prawne z różnych gałęzi i działów prawa. Jako przykład można podać wprowadzenie regulacji stałych mediatorów do Działu IV Prawa o ustroju sądów powszechnych. Przepisy ustawy dotyczą jednak tylko stałych mediatorów i nie obejmują całego środowiska mediatorów, a ponadto nie regulują wielu ważnych kwestii, takich jak samorząd zawodowy mediatorów⁴⁸.

⁴⁸ A. Korybski, *Legal Status of Mediator...*, s. 158.

Analizując na przykład stan mediacji, zarówno w Polsce, jak i na Ukrainie, należy zwrócić uwagę, że mimo iż w obu państwach następuje powolny, ale systematyczny rozwój mediacji w różnych obszarach stosunków prawnych, to władza publiczna w Ukrainie zinstytucjonalizowała mediację, uchwalając ustawę o mediacji⁴⁹. Akt ten określa podstawę prawną i tryb mediacji jako pozasądowej procedury rozwiązywania konfliktów (sporów), zasady mediacji, status mediatora, wymagania dotyczące przygotowania do wykonywania zawodu mediatora i inne kwestie związane z postępowaniem mediacyjnym⁵⁰.

Za uchwaleniem projektu ustawy i uregulowaniem zawodu mediatora przemawiają nie tylko względy związane z legalnością czy praworządnością, ale też bezpieczeństwo wolnego rynku. Zawód mediatora może być kluczowy dla sprawnego funkcjonowania państwa i jego zadań związanych z opanowywaniem sporów, a zatem może wspomóc sądowy wymiar sprawiedliwości. Zatem profesjonalizacja zawodu mediatora jest procesem koniecznym, by mediacja stała się trwałym elementem kultury prawnej, a mediatorzy byli postrzegani na równi z innymi fachowcami działającymi na polu wymiaru sprawiedliwości. Jednocześnie profesjonalizacja ta musi odbywać się z poszanowaniem specyfiki mediacji jako alternatywnej, dobrowolnej metody rozwiązywania sporów. Wydaje się, że docelowy model w Polsce powinien łączyć ustanowienie określonych standardów prawnych (w zakresie kwalifikacji, rejestracji i odpowiedzialności mediatorów) z pozostawieniem przestrzeni dla oddolnej samoregulacji środowiska mediacyjnego.

Na zakończenie warto podkreślić, że rozwój mediacji będzie możliwy, jeżeli środowisko mediacyjne, niezależnie czy w samorządzie czy też nie, zbuduje ogromny kapitał zaufania społecznego.

BIBLIOGRAFIA

LITERATURA

- Bara D., *Alternatywne metody rozwiązywania sporów budowlanych*, Lublin 2021.
Bobrowicz M., *Mediacja, jestem za*, Warszawa 2008.
Cybulko A., *Porównanie statusu mediatora w Polsce i wybranych krajach europejskich*, Warszawa 2023.
Cyrol T., Fuchs D., *Mediacja cywilna. Komentarz*, Warszawa 2022.
Czyżowska D., *Konflikt*, [w:] *Słownik psychologii*, red. J. Siuta, Kraków 2006.

⁴⁹ Про медіацію, Закон України від 16 листопада 2021 [O mediacji, ustawa Ukrainy z 16 listopada 2021], <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1875-20#Text> [dostęp: 9.05.2025].

⁵⁰ S. Pilipiec, *Samorząd zawodowy mediatorów: między społeczną potrzebą a prawną możliwością istnienia*, Історико-Правовий Часопис № 2 (17) [Czasopismo Historyczno-Prawne nr 2(17)], 2021, s. 120–126, УДК 34.08, s. 121.

- Dane statystyczne dotyczące mediacji*. Ministerstwo Sprawiedliwości, <https://www.gov.pl/web/sprawiedliwosc/dane-statystyczne-dotyczace-mediacji> [dostęp: 9.09.2025].
- Federczyk W., *Mediacja w postępowaniu administracyjnym i sądowo-administracyjnym*, Warszawa 2013.
- Fuszara M., Kurczewski J., *Spory i ich rozwiązywanie. Elementy popularnej kultury prawnej*, Kraków 2017.
- Gmurzyńska E., *Mediacja w sprawach cywilnych w amerykańskim systemie prawnym – zastosowanie w Europie i w Polsce*, Warszawa 2006.
- Gmurzyńska E., Morek R. (red.), *Mediacje. Teoria i praktyka*, Warszawa 2018.
- Gmurzyńska, E., Morek R. (red.), *Mediacje. Teoria i praktyka*, Warszawa 2024.
- Grzonka L., Kostrubiec J., *Zawód zaufania publicznego. Przyczynek do dyskusji*, „Studia Iuridica Lublinensia” 2007, t. 9.
- Hamer H., *Psychologia społeczna. Teoria i praktyka*, Warszawa 2005.
- Hauser J., Długosz D., *Tezy w sprawie zawodów zaufania publicznego*, [w:] *Zawody zaufania publicznego a interes publiczny – korporacyjna reglamentacja versus wolność wykonywania zawodu*, Warszawa 2002.
- Kalisz A., Zienkiewicz A., *Mediacja sądowa i pozasądowa, zarys wykładu*, Warszawa 2014.
- Kalisz A., Zienkiewicz A., *Mediacja w sprawach gospodarczych jako narzędzie wspierające sukces w biznesie*, Warszawa 2020.
- Kłós P., *Poufność mediacji, analiza teoretycznoprawna*, Lublin 2021.
- Kopaliński W., *Słownik wyrazów obcych i zwrotów obyczajowych z almanachem*, Warszawa 2007.
- Korybski A., *Alternatywne rozwiązywanie sporów w USA*, Lublin 1993.
- Korybski A., *Legal Status of Mediator in Mediation Proceedings in Civil Cases*, „Studia Iuridica Lublinensia” 2018, t. 27, nr 3.
- Korybski A., *Profesjonalizacja czynności mediacyjnych (wybrane zagadnienia w perspektywie polskiego porządku prawnego)*, „Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska, Sectio G Ius” 2019, t. 66, nr 1.
- Kruczek N., *Rewolucja w mediacji. Opinia ws. projektu ustawy z 16 lipca 2025 r. o mediatorach sądowych, akredytowanych ośrodkach mediacyjnych i Krajowym Rejestrze Mediatorów*, <https://fundacja.lexnostra.pl/rewolucja-w-mediacji-opinia-ws-projektu-ustawy-z-16-lipca-2025-r-o-mediatorach-sadowych-akredytowanych-osrodkach-mediacyjnych-i-krajowym-rejestrze-mediatorow/> [dostęp: 5.08.2025].
- Ławnikowicz G., Pilipiec S., *Nieskazitelność charakteru i nieposzlakowana opinia w prawie prawniczych samorządów zawodowych*, „Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska Sectio G Ius” 2016, t. 63, nr 2.
- Międzynarodowe i Polskie standardy dotyczące mediacji*, <https://www.gov.pl/web/sprawiedliwosc/międzynarodowe-i-polskie-standardy-dotyczace-mediacji> [dostęp: 9.05.2025].
- Myślińska M., *Mediator w polskim porządku prawnym*, Warszawa 2018.
- Nordhelle G., *Mediacja. Sztuka rozwiązywania konfliktów*, Gdańsk 2010.
- Ogólnopolskie Stowarzyszenie Mediatorów Sądowych, www.mediatorzy.eu [dostęp: 2.09.2025].
- PCM, <https://mediator.org.pl> [dostęp: 2.09.2025].
- Pilipiec S., Patoleta P., *Perception of mediation and online mediation by trainee attorney-at-law at the Lublin Bar Association of Attorneys-at-Law*, „Studia Iuridica Lublinensia” 2023, t. 32, nr 4.
- Pilipiec S., *Samorząd zawodowy mediatorów: między społeczną potrzebą a prawną możliwością istnienia*, *Историко-Правовый Часопис № 2 (17)* [Czasopismo Historyczno-Prawne nr 2(17)], 2021, s. 120–126, УДК 34.08.
- Pilotaż Krajowego Rejestru Mediatorów*, <https://www.gov.pl/web/sprawiedliwosc/pilotaż-krajowego-rejestru-mediatorow> [dostęp: 2.09.2025].

- Projekt pn. „Upowszechnienie alternatywnych metod rozwiązywania sporów poprzez podniesienie kompetencji mediatorów, utworzenie Krajowego Rejestru Mediatorów (KRM) oraz działania informacyjne”, <https://www.gov.pl/web/krmc/upowszechnienie-alternatywnych-metod-rozwiazywania-sporow-poprzez-podniesienie-kompetencji-mediatorow-utworzenie-krajowego-rejestru-mediatorow-krm-ora-z-dzialania-informacyjne> [dostęp: 9.09.2025].
- Przylepa-Lewak A., *Profesjonalizacja zawodu mediatora*, „Studia Prawnicze i Administracyjne” 2017, t. 21, nr 3.
- Raport roczny 2024. Podsumowanie działań pilotażowych za okres 01.01.2024–31.12.2024, www.krm.ms.gov.pl [dostęp: 9.09.2025].
- Raport z badań w zakresie potrzeb i oczekiwań społecznych dotyczących Krajowego Rejestru Mediatorów oraz luk kompetencyjnych w zakresie szkoleń mediatorów, https://krm.gov.pl/files/page_files/113/raport-z-badan-w-zakresie-potrzeb-i-oczekiwan-spoecznych-dotyczacych-krm-ora-z-luk-kompetencyjnych.pdf [dostęp: 9.05.2025].
- Sarnecki P., *Pojęcie zawodu zaufania publicznego (art. 17 Konstytucji na przykładzie adwokatury)*, [w:] *Konstytucja. Wybory. Parlament. Studia ofiarowane Zdzisławowi Jaroszowi*, red. L. Garlicki, Warszawa 2000.
- Scovil J., *Gotowość Polaków do współpracy*, Raport CBOS 33/2022, www.cbos.pl [dostęp: 2.09.2025].
- Szydło M., [w:] *Konstytucja RP. Tom I, komentarz art. 1–86*, red. M. Safjan, L. Bosek, Warszawa 2016.
- Wichłacz M., *Konflikt*, [w:] *Leksykon mediacji*, red. M. Cetera, M. Tabernacka, Warszawa 2023.
- Wilmoth W.W., Hocker J.L., *Konflikty między ludźmi*, przekł. M. Hoffner, Warszawa 2011.
- Zawody zaufania publicznego a interes publiczny – korporacyjna reglamentacja versus wolność wykonywania zawodu, materiały z konferencji*, Warszawa 2002.
- Zienkiewicz A., *Holizm prawniczy z perspektywy Comprehensive Law Movement. Studium teoretyczno-prawne*, Warszawa 2018.

AKTY PRAWNE

- Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Dz.U. z 1997 r. nr 78, poz. 483 ze zm.).
- Dyrektywa 2008/52/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 21 maja 2008 r. w sprawie niektórych aspektów mediacji w sprawach cywilnych i handlowych (Dz. Urz. UE L 136/3, 24.05.2008).
- Ustawa z dnia 5 sierpnia 2015 r. o nieodpłatnej pomocy prawnej, nieodpłatnym poradnictwie obywatelskim oraz edukacji prawnej (t.j. Dz.U. z 2024 r. poz. 1534 ze zm.).
- Ustawa z dnia 27 lipca 2001 r. – Prawo o ustroju sądów powszechnych (t.j. Dz.U. z 2024 r., poz. 334 ze zm.).
- Ustawa a dnia 17 listopada 1964 r. Kodeks Postępowania Cywilnego (t.j. Dz.U. z 2024 r. poz. 1568).
- Projekt ustawy o mediatorach sądowych, akredytowanych ośrodkach mediacyjnych i Krajowym Rejestrze Mediatorów*, <https://www.gov.pl/web/premier/projekt-ustawy-o-mediatorach-sadowych-akredytowanych-osrodkach-mediacyjnych-i-krajowym-rejestrze-mediatorow> [dostęp: 5.08.2025].
- Про медіацію, Закон України від 16 листопада 2021 [О mediacji, ustawa Ukrainy z 16 listopada 2021], <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1875-20#Text> [dostęp: 9.05.2025].

ORZECZNICTWO

- Wyrok TK z dnia 18 lutego 2004 r., P 21/02, OTK 2004 r., nr 2, poz. 9.
- Wyrok TK z dnia 2 lipca 2007 r., K 41/05, OTK-A z 2007 r., nr 7, poz. 72.

ABSTRACT

This article is an attempt to explore the possibilities of intensifying work on the professionalization of the mediation profession. In view of the further development of mediation in Poland, it is crucial to continue efforts to professionalize this profession, including the introduction of comprehensive legal regulations, the establishment of uniform training and ethical standards, and the promotion of mediation as an effective and valuable method of dispute resolution. Statutory regulation of the mediation profession, i.e. the unification of the qualifications and professional competences of mediators, can increase trust in the institution of mediation as one of the most important methods of alternative dispute resolution. The direction of changes – such as the creation of the National Register of Mediators and discussions on the introduction of mandatory training and examinations – indicates a move toward a more formalized model, similar to European solutions. Maintaining a balance is crucial to avoid losing the key advantages of mediation, such as flexibility and accessibility. The final step could be the establishment of a professional self-government for mediators, in which the mediator will be a person of public trust, and the self-government will oversee the proper and dignified performance of the mediator's profession. Of course, professionalization should not mean excessively limiting the number of mediators or hindering access to the profession for competent persons.

Keywords: mediation; mediator; National Register of Mediators; professional self-government of mediators